

prevodilac

časopis udruženja naučnih
i stručnih prevodilaca srbije

3-4/17

IZ OVOG BROJA:

- **70 godina Instituta za srpski jezik SANU**
- **Koncept rodnina u stihovima
M. J. Ljermontova i Đure Jakšića**
- **Od prevoda ključnih fragmenata
ka ideji književnog dela**
- **O prevodiocima i tumačima**
- **Lingvistika i poetika prevođenja
Luče Mikrokozme na ruski jezik**
- **Prevodilačke ispovesti jednog germaniste**

PRIKAZI I KRITIKE

HRONIKA

PORTRETI PREVODILACA

BIBLIOGRAFIJA – GLOSAR

BILTEN

- **Novosti iz zemlje i sveta**

BEOGRAD
2017.

© 2017 PREVODILAC Belgrade, All rights reserved.
© PREVODILAC Beograd; sva prava pridržana.

Printed in Serbia – YU ISSN 0351-8892
UDK 651.926.07(05)=00

prevodilac

***Časopis za srpsku i stranu filologiju,
opštu i primenjenu lingvistiku,
leksikografiju i traduktologiju
(istorija, teorija, kritika, didaktika prevođenja,
status i organizacija prevodilačke profesije)***

***Udruženje naučnih i stručnih
prevodilaca Srbije***

Beograd

prevodilac

Časopis za srpsku i stranu filologiju, opštu i primenjenu lingvistiku,
leksikografiju i traduktologiju
(istorija, teorija, kritika, didaktika prevođenja, status i organizacija prevodilačke profesije)

Izdavač:

Udruženje naučnih i stručnih prevodilaca Srbije

Za izdavača:

Dragić Vukićević

Redakcijski kolegijum:

dr Brankica Bojović, dr Rajna Dragičević, dr Marija Đinđić, dr Gordana Đoković,
dr Miloš D. Đurić, dr Milena Ivanović, Zoran R. Jovanović, dr Marija Koprivica Lelićanin,
dr Nailje Malja Imami, mr Marina Nikolić, dr Dragana Špica

Glavni i odgovorni urednik:

Zoran R. Jovanović

Sekretar:

dr Miloš D. Đurić

Lektor:

dr Slavko Stanojčić

Grafička obrada:

Nikola Cvetković

Adresa:

PREVODILAC, 11000 Beograd, Kičevska 9,
Tel. 2442-997 i 2441-542;
e-mail: upit@prevodi.org.rs

Štampa:

Službeni glasnik, Beograd

Tiraž:

1000 primeraka

**Časopis je registrovan 1982. godine kod ondašnjeg Ministarstva
informacija Republike Srbije kao 601. glasilo u Srbiji.**

**Časopis izlazi tromesečno. Rukopisi se ne vraćaju.
Objavljeni prilozi ne moraju uvek da izražavaju stav redakcije.**

prevodilac

GODINA XXXVI

jul – decembar 2017.

broj 3-4 (78)

Uvodnik

- 70 godina Instituta za srpski jezik SANU (B. Todić) 7

Čovek i jezik

- Larisa Čović: Koncept *rodnina* u stihovima M. J. Ljermontova i Đure Jakšića 18
- Branimir Čović: Od prevoda ključnih fragmenata ka ideji književnog dela 34

Teorija i praksa prevođenja

- Ivo Andrić: O prevodiocima i tumačima 51
- Radmilo Marojević: Lingvistika i poetika prevođenja Luče Mikrokozme na ruski jezik 55
- Ivan Ivanji: Prevodilačke ispovesti jednog germaniste 66

Prikazi i kritike

- Baalbaki, R.: *The Arabic Lexicographical Tradition* (D. Đorđević) 73
- Peter A. Schmitt: *Handbuch Technisches Übersetzen* (Z. Jovanović) 76
- *Veliki rečnik crkvenoslovenskog jezika novoga vremena* (J. Jakuškina) 81
- Jelena Kostić Tomović: *Savremena nemačka leksikografija* (S. Bilandžija) 83

Hronika

- 16. naučna konferencija MELISSA na Filološkom fakultetu u Beogradu (M. D. Đurić) 87
- 47. međunarodni naučni sastanak slavista u Vukove dane (V. Đorđević) 91
- Godina 1847. kao živa prošlost (A. Milanović) 98
- In memoriam: Radoslav Braco Đerić (S. Jakovljević) 100

Portreti prevodilaca

- Ivan Ivanji (M. Turudić) 103
- Usmeno prevođenje u sferi politike (Ivan Ivanji) 109

Bibliografija

- Doktorske disertacije na Filološkom fakultetu u Beogradu 1996-2012. (G. i V. Đoković) 114

Glosar

- Konferencijska terminologija: srpski-engleski-francuski-nemački (Z. Jovanović) 128

Bilten

- Novosti iz zemlje i sveta (Z. Jovanović) 151

CONTENTS:

Editorial

- 70 Years of the Institute of the Serbian Language SANU (B. Todić) 7

Man and Language

- Larisa Čović: The Concept of rodina in the verses of M. J. Ljermontov and Đura Jakšić 18
- Branimir Čović: From translating the key fragments to the idea of the literary work. 34

Theory and Practice of Translation

- Ivo Andrić: On Translators and Interpreters 51
- Radmilo Marojević: Linguistics and Poetics of Translating The Ray of the Microcosm into the Russian Language 55
- Ivan Ivanji: Translator's Confessions of one Germanist 66

Reviews and Critiques

- Baalbaki, R.: *The Arabic Lexicographical Tradition* (D. Đorđević) 73
- Peter A. Schmitt: *The Handbook of Technical Translation* (Z. Jovanović) 76
- *The Dictionary of the Contemporary Church Slavic Language* (J. Jakuškina). 81
- Jelena Kostić Tomović: *Contemporary German Lexicography* (S. Bilandžija) 83

Chronicle

- The 16th Scientific Conference MELISSA at the Faculty of Philology in Belgrade (M. D. Đurić) . 87
- The 47th International Gathering of Slavists in the Vuk's Days (V. Đorđević) 91
- The Year 1847 like a Living Past (A. Milanović) 98
- In memoriam: Radoslav Braco Đerić (S. Jakovljević) 100

Portraits of Translators

- Ivan Ivanji (M. Turudić) 103
- Interpreting in the Field of Politics (Ivan Ivanji) 109

Bibliography

- Doctoral Dissertations at the Faculty of Philology in Belgrade 1996-2012. (G. and V. Đoković) . 114

Glossary

- Conference Terminology: Serbian-English-French-German (Z. Jovanović) 128

Information Bulletin

- News from our country and from the world (Z. Jovanović) 151

TABLE DES MATIÈRES:

TABLE DES MATIÈRES:

Editorial

- 70 ans de l'Institut de la langue serbe SANU (B. Todić) 7

L'homme et le langage

- Larisa Čović: Le concept du rodnina dans les versets de M. J. Ljermontov et Đura Jakšić 18

- Branimir Čović: De la traduction des fragments clés à l'idée de l'œuvre littéraire 34

Théorie et pratique de la traduction

- Ivo Andrić: Sur les traducteurs et interprètes 51

- Radmilo Marojević Linguistique et poétique de la traduction du Rayon
du microcosme en langue russe 55

- Ivan Ivanji: Les confessions d'un traducteur germaniste 66

Comptes rendus et critiques

- Baalbaki, R.: *La tradition lexicographique arabe* (D. Đorđević) 73

- Peter A. Schmitt: *Le manuel de traduction technique* (Z. Jovanović) 76

- *Le dictionnaire de la langue slave contemporaine de l'église* (J. Jakuškina) 81

- Jelena Kostić Tomović: *Lexicographie allemande contemporaine* (S. Bilandžija) 83

Chronique

- La 16ème conférence scientifique MELISSA
à la Faculté de philologie de Belgrade (M. D. Đurić) 87

- La 47ème rencontre internationale des Slavistes aux Journées de Vuk (V. Đorđević) 91

- L'année 1847 comme un passé vivant 98

- In memoriam: Radoslav Braco Đerić (S. Jakovljević) 100

Portraits de traducteurs

- Ivan Ivanji (M. Turudić) 103

- Interprétation dans le domaine de la politique (Ivan Ivanji) 109

Bibliographie

- Dissertations de doctorat à la Faculté de philologie
de Belgrade de 1996 à 2012 (G. et V. Đoković) 114

Glossaire

- Terminologie de la conférence: serbe-anglais-français-allemand (Z. Jovanović) 128

Bulletin d'information

- Nouvelles de notre pays et du monde (Z. Jovanović) 151

CIP – Каталогизacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

81`255.4

PREVODILAC: časopis Udruženja naučnih
i stručnih prevodilaca Srbije / glavni i
odgovorni urednik Zoran R. Jovanović. – God.
1, br. 1 (april / jun 1982) – . – Beograd:
Udruženje naučnih i stručnih prevodilaca
Srbije, 1982 – (Barajevo, Sitograf
(Kičevska 9)). – 24 cm

Tromesečno

ISSN 0351 – 8892 = Prevodilac

COBISS.SR-ID 644111

Бојана Д. Тодић

СЕДАМДЕСЕТ ГОДИНА ИНСТИТУТА ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

У раду се говори о делатности Института за српски језик САНУ од оснивања до данас, када обележавамо седамдесет година његовог постојања. Након кратког историјата Института, представљено је његових пет дугорочних пројеката и један потпројекат, у чији делокруг спадају крупни задаци, незаобилазни у свим културним срединама са развијеном научном традицијом. Затим се говори о издавачкој делатности Института, који у оквиру своја три главна гласила и касније покренутих едисија окупља научне креације, најчешће Академијиних научних посленика, а и других еминентних, домаћих и страних, истраживача. Најзад, истиче се значајна улога ове важне научне институције у развоју и унапређењу науке о српском језику.

Кључне речи: Институт за српски језик САНУ, Српска академија наука и уметности, српски језик, наука о српском језику, пројекти Института, издавачка делатност.

У свечаној сали Српске академије наука и уметности одржана је, 15. новембра 2017. године, свечана академија поводом седамдесет година од оснивања Института за српски језик САНУ. Истим поводом желимо се, сећајући се притом са великом захвалношћу и дубоким поштовањем многих наших научних и културних прегалаца, кратко осврнути на период самог оснивања и најранијег развоја ове важне научне институције, као и на његово актуелно стање које, представљајући одраз дугогодишње традиције и ослонац будућим достигнућима, показује важност делатности Института у развоју науке о српском језику.

1. Кратак историјат Института за српски језик САНУ

Оснивањем Лексикографског одсека при Академији, 12. априла далеке 1893. године на иницијативу Стојана Новаковића, отпочело се с радом на посве капиталном делу српске културе – *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика*. Најзаслужнији за коначну одлуку о почетку рада на академијском речнику и о његовој првој концепцији био је Стојан Новаковић, који је – добро разумевши да нова литература и општа писменост на тој основици не може рачунати на значајнији просперитет без трију основних постулата: граматике, правописа и речника – најпре у посланици *Српска краљевска академија и неговоње језика српског*, а затим и у *Предлогу*, упућеном Академији, изнео научним аргументима опскрбљен и

стручно образложен предлог за израду великог националног речника савременог језика. Првих послератних година Академија је – Законом о Српској академији наука објављеног 30. јуна 1947. године – реорганизована и још активније усмерена на изграђивање нових научних кадрова, ширење постојећих и долажење до нових научних сазнања. Напоредо са оваквим оживљавањем радних програма, нови полет добија израда великог описног (једнојезичког) Академијиног речника, коју је у наслеђе примио непосредни наследник Лексикографског одсека – Институт за српски језик Српске академије наука и уметности, основан 15. јула 1947. године (Стевановић 1973–1974: 5).

Први директор Института био је Александар Белић, који је ову дужност вршио до своје смрти 1960. године. Са њим на челу, са дописним чланом Глишом Елезовићем, универзитетским професорима Михаилом Стевановићем, Миливојем Павловићем, Радомиром Алексићем, Радосавом Бошковићем и филологом Милошем Московљевићем у научном и организационом руководству, затим са више предратних средњошколских професора и послератних приправника (међу којима су били Павле Ивић, Милка Ивић, Ирена Грицкат и Иван Поповић), почела је нова ера у обављању замашних стручних и научних послова.

Институт је најпре закорачио у израду Речника. Иако је Новаковићева концепција Речника остала у својим најбитнијим поставкама трајно неизмењена, сарадници који су приступили изради овог највећег Академијиног подухвата након Другог светског рата, посебно они којима је рад у Институту постао стална служба, а лексикографија основна делатност, допринели су његовом коначном концепцијском и техничком уобличењу (Грицкат 1993: 10–11). Поред фонда старе књижевности и поред раније незаписиваног фонда народног изражавања, у Речник је ушао још један фонд – а то су писци, пионири нове литературе, који су већ нешто привредили за књижевни језик. Иако на самом почетку није било јасне представе о томе, временом се запажа да овај тезаурус може послужити, сам собом, и у чисто научне сврхе, рецимо, својим подацима о акцентима, префиксима, фразеологији и осталим својим елементима (Грицкат 1996: 29).

Поред рада на Речнику, Институт је од самих почетака преузео и неке, у оквиру других институција и организација претходно постављене, а за актуелно стање неопходне, задатке из области науке о властитом језику, што се одразило на његову организациону структуру. Делећи се интерно на секције, у Институту је и у почетном периоду постојала секција за дијалектологију и секција за ономастичка истраживања. Проучавање дијалеката било је предвиђено као један од главних задатака Института приликом преговора о његовом оснивању (Грицкат 1996: 64). Дијалектолошки рад, који је првенствено подразумевао организовање теренских испитивања дијалеката и проучавање народних говора, условио је и развитак плодне сарадње са Катедром за српскохрватски језик, односно Одсеком за јужнословенске језике на Филолошком факултету.

Као резултат преданог залагања М. Павловића за проширење ономастичких интересовања и истраживања основан је Ономастички одбор годину дана након оснивања Института, 1948. године (Аранђеловић-Живковић 1978: 159). Примарно радећи на ексцерпирању ономастичке грађе, која је истовремено служила за попуњавање великог Речника, Одбор се интензивно бавио и другим ономастичким испитивањима.

Наредне године основан је Одсек за експерименталну фонетику, којим је руководио Ђорђе Костић. Неколико година касније овај Одсек је, решењем Извршног већа НРС, издвојен из састава Института и Академије и постао самосталан институт.

При Институту је 1969. године почетком рада на црквенословенском језику формиран Старословенистички одсек, што је повезано с иницијативом Међународног комитета слависта да се крене у припрему и израду општег речника црквенословенског језика. Израда, која је текла у оквиру тадашњег савезног пројекта »Речник општесловенског (црквенословенског) књижевног језика«, првобитно се методолошки поводила значајним лексикографским подухватом – урађеним свескама Речника старословенског језика (Slovník jazyka staroslověnského) Чехословачке академије наука (Ћупић 1993: 16–17).

Одељење језика и књижевности је 1983. године на иницијативу Павла Ивића покренуло рад на *Етимолошком речнику српскохрватског језика*, у вези са чим је основан и Одбор за етимолошка проучавања. Главни циљ био је да се изради одговарајући речник, који ће бити диференцијалан у односу на истоврсне речнике других словенских језика, али који ће, кроз специјализацију научног подмлатка широког лингвистичког образовања и познавања класичних и живих индоевропских језика, подстаћи формирање етимолошке лексикографске школе.

Најзад, иако је од самог оснивања Института присутно интересовање за изучавање савременог српског стандардног језика и његове језичке културе, тек ће новије доба изнедрити дугорочни пројекат чија ће то бити примарна преокупација. Институтски пројекат *Опис и стандардизација савременог српског језика* основан је 2006. године.

Ново време донело је и нове захтеве. У вези са тим, 2011. године започео је с радом потпројекат Института *Интердисциплинарно истраживање језичког и културног наслеђа Србије. Израда мултимедијалног интернет портала Појмовник српске културе*, чији је носилац Етнографски институт САНУ.

Данас је у Институту на свим пројектима запослено 65 истраживача, међу којима је 41 доктор наука. У научном је звању тренутно 31 сарадник: 7 научних саветника, 3 виша научна сарадника и 21 научни сарадник, што јасно говори да је реч о веома младом и перспективном колективу.

Овим, умногоме суженим, прегледом заокружујемо причу о историјату Института. Већ се кратким освртом на његов развојни пут Институт препознаје

као институција која има и остварује лексикографске – и шире, научне – пројекте највећих размера.

2. Пројекти

а) Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*

Израдом великог Академијиног речника остваривала се замисао која је од првих дана заокупљала још чланове Друштва српске словесности, из којег је Академија поникла (Грицкат 1996: 27). То је речник који безмало шест деценија излази под називом *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* и чија је 20. књига у време писања овог текста у припреми за штампу. Овај далекосежан и по својим резултатима веома значајан пројекат, о којем је у претходном тексту морало бити речи, од самих почетака је окупљао многе наше знамените научне посленике. Остварењу замисли о великом речнику приступили су Милан Решетар, Стојан Новаковић, Александар Белић, Радоје Домановић, Јован Скерлић, Јаша Продановић, Исидора Секулић, Кирил Тарановски и други, подвлачећи речи и исписујући их на картице, а затим су, поред Белића, нарочито заслужни Ирена Грицкат, као и Михаило Стевановић, Митар Пешикан, Миливој Павловић осмишљавали концепцију речника и начин израде.

Организација рада била је првенствено условљена чињеницом да се морало почети без специјализованог лексикографског кадра и без методолошког и концепцијског узуса. Постепено се постизало боље владање овим новим и сложеним методом и поступком, као и рационалније организовање колектива, што је резултирало стварањем »београдске лексикографске школе«. Овај, сада већ специјализовани лексикографски колектив дао је нови замајак српској лексикографији. Већину онога највреднијег у области једнојезичне (али не само ње) српске лексикографије сачинили су сарадници са овог пројекта – шестотомни *Речник српскохрватског књижевног језика* у издању Матице српске, једнотомни *Речник српскога језика*, речнике језика писаца (Његоша, Милана Ракића, Лазе Лазаревића), *Обратни речник српскога језика*, дијалекатске речнике, двојезични речник турско-српски, затим *Деривациони речник српског језика*.

Данашњи колектив овог дела Института врло је млад. Међутим, овај лексикографски подмладак под руководством др Раде Стијовић иде у корак са актуелним тенденцијама у светској лексикографији. Како би се створио поуздан темељ српском националном лексичком корпусу, те како би се речничка грађа сачувала и учинила доступном стручној и научној јавности, отпочело се и далеко одмакло са њеним скенирањем. Тако се сигурним кораком приступило дигитализацији грађе, која ће, уз дигитализацију осталих речничких ресурса и осавремењивање начина израде Речника, свакако најавити завршетак овог монументалног дела.

Треба имати на уму да, уколико се због временске растегнутости почне стварати утисак како овај посао губи актуелност, он не може изгубити своју научну вредност. Речник Српске академије ће, осим свега другог, једног дана постати, према речима И. Грицкат (1993: 11), »сведок два велика развојна тока код нас: бујања српског језика, са његовим термилошким и литерарним обogaћивањем у двадесетом веку, и напретка лексикографске мисли уграђене у њега, која чини део лингвистичке мисли, и научне мисли уопште«.

б) Обрада старог српског писаног наслеђа и израда *Речника црквенословенског језика српске редакције*

Пројекат је примио у наслеђе послове започете на поменутом Старословенистичком одсеку Института за српски језик. Први руководилац Пројекта био је Димитрије Богдановић. Највећег трага на Одсеку оставили су, поред Димитрија Е. Стефановића, с којим је отпочело проучавање српске редакцијске лексике, Никола Родић и Гордана Јовановић. Поред првобитног руководиоца, рад Одсека су својим идејама обогатили и унапредили академици Митар Пешикан и Ирена Грицкат, а у новије време и Ђорђе Трифуновић, руководилац Пројекта заснованог на новим принципима (2003–2004) и оснивач Старословенистичког семинара на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

Новозаветни текстови, најпре Мирослављево јеванђеље, чинили су почетни корпус, али лексикографски рад је подразумевао и шире проучавање најважнијих српскословенских споменика. Последња деценија бележи значајна достигнућа овог малобројног, али посве компетентног колектива на челу са др Јованком Радић. Поред међународног научног скупа »Стандардизација старословенског ћириличног писма и његова регистрација у Уникод« и његовог зборника, издата је рукописна палеографија Степана Михајловича Куљбакина, као и зборник радова у част Солунске браће: *Свети Ђирило и Методије и словенско писано наслеђе (863–2013)*. С циљем унапређења основних задатака Пројекта – израде речника *Српскословенски речник јеванђеља* и *Речник црквенословенског језика српске редакције* – од 2007. године се прикупља и материјал за *Упоредни индекс речника израђених у оквиру Комисије за црквенословенске речнике*.

Идући корацима својих предака Ђуре Даничића, Стојана Новаковића и Љубомира Стојановића, проучаваоци старог српског наслеђа на Старословенистичком одсеку, показујући дугогодишњу стрпљиву посвећеност и схватајући неопходност њиховог делања у савременим културноисторијским приликама, осветљавају овај недовољно истражен домен науке о српском језику и пружају на увид будућим истраживачима своја теоријска и практична умећа.

3. Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошког речника српског језика*

Пројекат *Етимолошка истраживања српског језика и израда Етимолошког речника српског језика*, који се одвија у Институту за српски језик САНУ под надзором Одбора за етимолошки речник, као и бројни радови сарадника на Пројекту отворили су ново поглавље у српским историјсколексиколошким и етимолошким истраживањима. Са првобитним циљем да се десетак година раније објављени *Етимолошки речник хрватског или српског језика* Петра Скока допуни обрадом народне лексике из источних крајева српскохрватског језичког подручја, амбиције формираног колектива расле су ка изради новог свеобухватног етимолошког речника српскохрватског језика. Стога, овај речник обухвата и бројне друге изворе који су се у новије време појавили и има циљ да сабере укупно језичко благо српског народног језика од почетка његове историје, те да га представи на нивоу савремене етимолошке науке. У складу са том новом концепцијом израђена је *Огледна свеска*.

Досад су издате три свеске *Етимолошког речника српског језика*, са близу две хиљаде одредница под којима је обрађено више хиљада речи из сегмента азбуке А–БЈ, а у току је израда четврте свеске (сегмент БЛ–БРЕ). У међувремену, с јављањем потребе за одговарајућим етимолошким приручницима примереним савременом стању науке, отпочело се с радом на *Приручном етимолошком речнику српског језика*, који обухвата око 4000 одредница из основног лексичког фонда књижевног језика. Планира се да буде објављен из два дела, од којих се први (сегмент А–О) приводи крају.

Колектив данас броји једанаест сарадника на челу са академиком Александром Ломом. Вишедценијски рад на образовању стручног етимолошког кадра обликовао је све чланове колектива у стручњаке из области етимологије, историје језика и ономастике, са разним специјалностима потребним на овом пољу, које поред дијахроне славистике укључује и дисциплине као што су индоевропска компаративистика, балканологија, оријенталистика, грецистика, романистика.

Стварањем дигиталне базе дијалекатске лексике и ексцерпцијом историјских извора, као и објављивањем досад постигнутих резултата у виду монографија и чланака у научним публикацијама у земљи и у свету сарадници предано раде на постављеним задацима у оквиру Пројекта, додатно их убрзавајући, и непрекидно ревидирају своја постигнућа, доприносећи квалитету научног учинка овог дела Института.

4. Дијалектолошка истраживања српског језичког простора

Српска академија наука је од самог почетка показивала интерес за прикупљање дијалектолошких сазнања. Проблеми дијалектологије као поуздан извор за познавање властитог језика значили су и област у којој су се формирали лингвистички погледи А. Белића (Грицкат 1996: 36). Стицај околности није дозволио

да се благовремено заснује дугорочан пројекат ради прикупљања и обраде усмене народне језичке баштине. Међутим, убрзо је отпочело прикупљање и обрада народног језичког блага у дијаспори и, посебно, снимање и обрада говора избеглица и »интерно расељених лица«, који су крајем прошлог века напустили своја вишевековна огњишта. У оквиру овог тематски и територијално свеобухватног пројекта, како и сам руководилац др Слободан Реметић наводи, издваја се неколико основних задатака: скидање преосталих белина са дијалекатске карте српског језика, израда *Српског дијалектолошког атласа* и наставак сарадње на међународним историчким подухватима (*Европски лингвистички атлас* – АЛЕ, *Општесловенски лингвистички атлас* – ОЛА), теренско прикупљање и обрада ономастичке грађе, прикупљање и обрада дијалекатске лексике, утврђивање изоглоса значајнијих дијалекатских особина, језичка и дијалекатска интерференција.

Досадашњи резултати нису занемарљиви. Скинуто је више белина са дијалекатске карте (Ваљевска Подгорина, Горња Пчиња, источна Шумадија, Горњи Васојевићи, слив Студенице, северна Метохија, Прешево са околином и др.). Објављено је петнаестак дијалекатских речника или збирки речи из народа (*Речник Куча*, *Речник Васојевића*, *Из лексике Качера*, *Речник говора северне Метохије*, *Антропографски речник југоисточне Србије* и др.). Нису занемарена ни ономастичка истраживања (Рађевина, Горње Подриње, србијанско Подриње, невестињски крај, околина Требиња, Загорје код Калиновика и др.). Међутим, културноисторијске прилике донеле су и понеке потешкоће, највише у вези са израдом *Српског* (уместо некадашњег *Српскохрватског*) *дијалектолошког атласа*. Упркос њима, коначно редиговање постојећих нацрта карата првог од четири предвиђена лексичка тома бити омогућено прикупљањем грађе у тридесетак пунктова са подручја Хрватске и знатно мање из осталих зона.

Иако се први кораци ове научне дисциплине везују за Вуково име, достигнућа сарадника на Пројекту током последње деценије сведоче о српским народним говорима као неисцрпном извору за будућа дијалектолошка истраживања, те о деловању ових научних трудбеника као чуварима наших говора и свега што они значе за српску културу.

5. Опис и стандардизација савременог српског језика

Пети пројекат Института за српски језик САНУ, покренут на предлог Одбора за стандардизацију српског језика и уз подршку Одељења језика и књижевности САНУ 2006. године, засновао је академик Предраг Пипер, а на његов предлог је након две године руководилац постао Срето Танасић. Данас је на Пројекту ангажовано пет сарадника из Института и девет спољних сарадника.

Главни циљ Пројекта јесте стварање научне подлоге за осавремењавање норме и израду инструмената српског стандардног језика коришћењем савремених

лингвистичких достигнућа у земљи и свету. У томе се доста одмакло, иако од оснивања Пројекта није много прошло. Поред краћих студија, као најзначајнија постигнућа треба навести обимна дела у серији »Прилози граматици српског језика«, која се реализује на подстицај Одбора за стандардизацију српског језика. Нека од таквих дела су: *Синтакса савременог српског језика: проста реченица*, у редакцији академика Милке Ивић (2005), *Лексикологија српског језика* Рајне Драгићевић (2007. и 2010) и *Фонологија српског језика* Драгољуба Петровића и Снежане Гудурић (2010). Тренутно је пред изласком из штампе још једно велико дело – *Синтакса сложене реченице у савременом српском језику*, у редакцији академика Предрага Пипера. У овог прегледу ваља поменути и она дела која су јединствена дела дате врсте код нас, на пример, *Српски језик између великих и малих језика* Предрага Пипера, *Асоцијативни речник српског језика* Предрага Пипера, Рајне Драгићевић и Марије Стефановић и *Језичка слика света. Когнитивни аспект контрастивне анализе* Људмиле Поповић, те *Речник нових и незабележених речи* Ђорђа Оташевића. Неке књиге су и једине књиге у целини посвећене одређеним питањима српског језика (*Синтакса пасива у савременом српском језику* Срета Танасића или *Категорија степена у српском језику: сложена реченица* Марине Николић). Најзад, и књига *Српски језик на Косову и Метохији данас (социolingвистички и лингвокултуролошки аспект)* Митре Рељић (2013) умногоме је специфична али и значајна за науку о српском језику.

Сарадници на овом дугорочном пројекту, настављајући своју делатност према истој концепцији и методологији, стварају стабилну подлогу за писање мањих граматика различитог типа и других инструмената српског стандардног језика, али и за писање велике Академијине граматике, ако би се такав подухват у будућности планирао и организовао.

6. **Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије и израда мултимедијалног интернет портала *Појмовник српске културе***

Потпројекат *Примена лингвистичких истраживања у изради дигиталног појмовника*, будући најмлађи, битан је искорак Института у правцу осавремењивања његовог рада. Радни оквир *Интердисциплинарног пројекта* представља примена информационих технологија у лингвистици и дигитализација речника, како би се међусобно повезали разнородни речници српског језика и припремио терен за увођење нових технологија у сам процес писања речника. Потпројекат за кратко време свог постојања забележио је велике резултате, као што су: лингвистички делови одредница на *Појмовнику српске културе*, платформа *Препис*, на којој се налази дигитализована рукописна грађа из Призрена и која броји 20296 одредница, и речничка платформа *Расковник*, на којој се налазе дигитализовани речници – *Српски рјечник* Вука Стефановића Карацића (46910 одредница), *Речник*

косовско-метохијског дијалекта Глише Елезовића (12836 одредница) и *Речник говора јужне Србије* Момчила Златановића (9178 одредница). Пројекти *Препис* и *Расковник* реализовани су уз подршку Министарства културе и информисања, поред министарства задуженог за науку, а у сарадњи са Томом Тасовцем и Центром за дигиталне хуманистичке науке.

в) Издавачка делатност Института

Институт за српски језик САНУ је од самог оснивања као важну област своје делатности издвајао издавање часописа и књига. Од Академије је Институт преузео публикавање три часописа које је покренуо још Александар Белић, а која су и дан-данас главна институтска гласила: *Српски дијалектолошки зборник* (1905), *Јужнословенски филолог* (1913) и *Наш језик* (1932). У новије време, тачније 2000. године, придружио им се часопис *Лингвистичке актуелности*, који се издаје у електронском облику и који садржи информације о најактуелнијим делима наше науке, те податке о научним скуповима код нас и у свету (Ђупић/Танасић 2007: 15).

Српски дијалектолошки зборник, наш веома познати дијалектолошки часопис, свој плодносни живот отпочиње књигом »Дијалекти источне и јужне Србије« А. Белића поменуте године. Иако је испрва тежиште било на обради војвођанских говора и неких архаичних говора који представљају својеврсне језичке реликте, касније су интензивније обрађивани говори уже Србије (Аранђеловић-Живковић 1978: 162). У овом часопису се објављују радови превасходно проистекли из пера сарадника Института, али у својству аутора јављају се и други, једнако компетентни, истраживачи. До данас је изашло 64 књиге.

Јужнословенски филолог, за разлику од претходно поменутог часописа, представља научни лингвистички часопис врло широког спектра, како у погледу тематике, тако и у погледу научног метода. Овај часопис је окупио око себе не само најистакнутије српске научнике, већ и многа знаменита имена светске лингвистике. Последња објављена је LXXIII (св. 1–2) књига.

Наш језик, часопис чија је главна тематика савремени језик, од свог покретања био је намењен неговању језичке чистоте и, према речима И. Грицкат (1996: 53), језичком »паљетковању«. И данас је тако. Овај часопис интензивно негује културу наше књижевне речи и доприноси научној обради наше језичке материје. Последња је из штампе изашла књига XLVII/3–4.

Године 1970. покренута је едиција *Библиотека Јужнословенског филолога*, године 2004. едиција *Монографије*, године 2006. едиција *Зборник Института за српски језик САНУ*. У овим серијама, као и у посебним издањима, тематским зборницима, зборницима са научних скупова итд., самостално или у саиздаваштву са другим институцијама (највише са САНУ и Матицом српском), досад је објављено готово двеста наслова.

*
* *
*

У првом раздобљу Академијиног рада наилазимо на оно што би се назвало заоравањем дубоких бразда скоро у свим оним областима науке о српском језику којима се та наука касније бавила и којима се и сада бави. Институт за српски језик САНУ преузео је на себе важне задатке од самог оснивања, а током времена поље његове делатности ширило се с тежњом ка лингвистичко-истраживачкој свеобухватности.

Институт је данас углавном програмски заокружен и, концепцијски и кадровски, оспособљен за успешно извршавање постављених задатака и повећаних обавеза које у новије време стоје пред њиме. Кроз своја гласила, у којима велики део своје научне креације публикују управо чланови Академије, остварују се поједини задаци који су се дуго постављали пред националну културу и пред Академију.

На самом крају ваља још једном истаћи велики значај ове научне институције која је за седамдесет година свог постојања учинила много за науку о властитом језику и за српску културу уопште, доприносећи притом правилном усмеравању ка даљим тренуцима историје у настајању. Данас, са својих пет дугорочних пројеката и једним потпројектом, Институт предано ради на очувању, неговању и развијању српског језика кроз проучавања историјске и савремене грађе, с основним циљем унапређења најзначајније националне научне дисциплине – науке о српском језику.

Литература

- Аранђеловић-Живковић 1978: Бранислава Аранђеловић-Живковић, »Тридесет година Института за српскохрватски језик«, *Наш језик*, XXIII/3–4, Београд: Институт за српски језик САНУ, 150–165.
- Грицкат 1993: Ирена Грицкат, »Стогодишњица лексикографског рада при Српској академији наука и уметности«, *Сто година лексикографског рада у САНУ*, Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 5–15.
- Грицкат 1996: Ирена Грицкат, »Наука о језику у делатности Академије«, *Глас, СССLXXIX*, Одељење језика и књижевности, књ. 15, Београд: Српска академија наука и уметности, 1–82.
- Стевановић 1973–1974: Михаило Стевановић, »Институт за српскохрватски језик и програми његова рада«, *Наш језик*, XX/1–5, Београд: Институт за српски језик САНУ, 1–10.
- Ћупић 1993: Драго Ћупић, »Лексикографски програми у САНУ данас«, *Сто година лексикографског рада у САНУ*, Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 15–21.
- Ћупић/Танасић 2007: Драго Ћупић и Срето Танасић, »Шездесет година Института за српски језик САНУ«, у: *Шездесет година Института за српски језик САНУ*, ур. Срето Танасић, Београд: Институт за српски језик САНУ, 11–18.

SUMMARY

SEVENTY YEARS OF THE SANU INSTITUTE OF THE SERBIAN LANGUAGE

The paper deals with the activities of the Institute of the Serbian Language of SANU from its foundation up to now, when we mark seventy years of its existence. After the brief history of the Institute, five long-term projects and one sub-project have been presented, the scope of which comprises complex tasks, which are inevitable in the cultural environment with the developed scientific tradition. Subsequently, the publishing activities of the Institute are described, particularly its three major newsletter publications and the editions launched afterwards that gathers scientific contribution mostly of scientific researchers of the Academy, as well as other eminent researchers either local or foreign. Finally, the significant role of this important scientific institution is pointed out, particularly with regard to development and advancement of science of the Serbian language.

Key Words: SANU Institute of the Serbian Language, the Serbian Academy of Sciences and Arts, the Serbian Language, Science of the Serbian Language, Institute Projects, Publishing Activities.